

Virolaiset Saksan ja Venäjän välissä

Elmo Nüganen teki sotaelokuvan Virosta vuonna 1944 ja välitti päätöksen

Elokuva

Veli-Pekka Lehtonen HS

UUSI virolainen sotaelokuva nimeltä *1944* on erilainen kuin monet muut taistelukupaukset. Elokuva kertoo Virosta toisessa maailmansodassa ja ratkaisevasta taistelusta Narvan lähellä 1944, jolloin virolaiset sotamiehet olivat vastakkain toisiaan ampumassa.

Yhdet sotivat neuvostoaarmeijan riveissä, kun toisilla oli saksalaisten asepuvut. Elokuvana *1944* on sillä tavalla poikkeuksellinen, että siitä puuttuu lähes kokonaan isänmaallinen päätös, joka monissa vastaavissa sotatarinoissa on.

MITEN tehdään sotaelokuva ilman kansallista päätöstä, elokuvaohjaaja Elmo Nüganen?

Ohjaaja istuu helsinkiläisessä hotellissa pöydän ääressä ja tuntuu ihmettelevän kysymystä. Hän ei osaa vastata.

”En osaa sanoa”, Nüganen sanoo ja miettii hetken.

Vastaus palautuu taiteen ytimeen. ”Se riippuu siitä, minkä takia teet elokuvia.”

Nüganen jakaa elokuvat karkeasti kahteen. Ensimmäisessä ryhmässä ovat elokuvat, joihin haetaan tukea valtiolta tai vastaavalta, ja sitten tehdään elokuva, joka tukee tiettyä ideologiaa. Elokuvaan tulee helposti päätös mukaan.

Sitten on toinen elokuvien joukko. ”Jos haluaa kertoa ihmisestä, päätös katoaa.”

SOTAELOKUVA *1944* perustuu virolaisen Leo Kunnaksen käsikirjoitukseen. Se kertoo virolaisista Saksan ja Venäjän välis-

Elmo Nüganen

sä, sotilaselämästä ja siitä, milaista on taistella toisessa armeijassa, käydä toisen maan sotaa. Itsenäisyyden ajatukselta. Elokuva kuvaa hyvin erityistä virolaista sukupolvikokemusta, jossa monen ikäiset virolaismiehet ovat joutuneet palvelemaan vieraaksi kokemassaan armeijassa.

Nüganen on syntynyt vuonna 1962 ja palvellut vuosina 1982–84 Neuvostoliiton armeijassa panssari miehenä. Tuntuiko se vääraltä armeijalta?

”Totta kai. Toinen vaihtoehto oli mielisairaala. En halunnut sinnekään.”

”Jos haluaa kertoa ihmisestä, päätös katoaa.”

Nykänen palveli Minskissä Valko-Venäjällä.

”En joutunut Afganistaniin. Monet ystäväni joutuivat.”

”Panssari miehenä opin ymmärtämään venäläisen armeijan käskyvaltasuhteita.”

Kokemus puna-armeijasta heijastuu elokuvassa.

”Saksan puolella oli selvää, kuka on vihollinen. Virallisesti se oli selvää neuvostojoukoisakin, mutta vihollinen saattoi olla myös hyvin lähellä. Piti pitää suuta soukemmalla, kun

Saksan riveissä saattoi vapaasti irvalla esimerkiksi Hitlerille.”

VAIKKA päätös puuttuikin, on Nügasen kerronnassa sotaelokuvalle tyyppillisiä yleistyksiä, jopa kliseitä. Ehkä siksi, että *1944* on Nügaselle vasta toinen elokuva. Hän on teatterimies, Tallinnan kaupunginteatterin johtaja ja arvostettu näyttämöohjaaja. Puheessa vilahtavat Tšehovit ja Dostojevskit.

Tuttuja vertauskuvia on mukana myös siksi, että Nüganen haluaa kulkea omaa polkuaan, olla välittämättä tietoisesti esikuvista, keksiä joka kerta itse ”pyörän uudelleen”. Hänen aiempi sotaelokuvansa on *Nimet marmoritaulussa*, jossa näytteli muun muassa Peter Franzén.

Kuluneen oloista vertauskuvaa Nüganen käyttää kuvatesaan siviilien kärsimystä sodassa. *1944:ssä* nähdään hävittäjäkoneiden hyökkäys pakenevia siviilejä vastaan ja kärsimyksen symboliksi nousee pieni nukella leikkivä tyttö.

TOINEN elokuvan ylidramaattinen juonenosa ovat kaksoset, jotka saapuvat täydennysmiehiksi tappiota kokeneeseen virolaiseen komppaniaan. Arvaahan sen, miten käy.

Tarinan kaksosiin Nügasella on selitys. Kaksosia näyttelivät Priit ja Märt Pius ovat hänen näyttelijäoppilaitaan.

Nüganen kertoo tarinan, jota hänen vaimonsa suku kertoo. Tarinassa kaksospojat määrättiin ensimmäisen maailmansodan aikaan rintamalle. He pitivät toisistaan taistelussa huolta, eivätkä päästäneet toista silmistään. Yksi kranaatti tappoi molemmat.

”Sotilas ei saisi olla tietenkään niin lähellä toista. Mutta kun kuulin tämän tarinan, tiesin, että olen oikealla tiellä.”

► **1944 elokuvateattereissa 25. 9. Lue arvio Nyt-liitteestä.**

MATILA RÖHR FILM PRODUCTIONS

Virolaiselokuva *1944* edustaa Viroa Oscar-kisassa. Elokuvan Suomen-ensi-ilta on tänään.